

KURBANLA GÖNÜLLERİ HOŞ TUTMAK

“Ey insanlar! Her sene her ev halkına bir kurban kesmek gerekir.”

Allah izin verirse bu yıl kurban bayramı 04-07 Ekim 2014 tarihlerinde idrak edilecek. Tarihi geđmiŐi insanlık kadar eski olup dinin tevhid ilkesiyle doğrudan bağlantılı olan kurban ibadetine Kitap ve Hikmet Dergisi'nin 3. sayısında özel olarak yer verilmiŐti. Kapak baŐlıđı **İnsanlığın Ortak Değeri Hac ve Kurban** olan o sayıda Abdulaziz Bayındır'ın “*Hac ve Kurban*”, Abdurrahman Yazıcı'nın “*Kurban İbadetiyle İlgili Fıkhî Bilgiler*” ve bu satırların yazarı Yahya Şenol'un “*Hz. Peygamber İçin Kurban Kesmek*” baŐlıkları yazıları yayımlanmıŐtı. Konuyla ilgili “*Fetvalarla Kurban*” başlıklı son yazıda ise adından anlaşılacağı üzere kurban konusunda cevabı merak edilen birkaç önemli mesele ele alınmaktaydı. Bu yazıda ise yukarıda bahsi geçen 3. sayıda yer alan konuları aynen tekrar etmeksizin kurban ibadetiyle alakalı olan ve orada yer verilmeyen bazı hususlara değinilecektir.

Bunlardan bir tanesi ve belki de -tarafımıza yöneltilen sorulardan anladığımız kadarıyla- en çok merak edileni, aile adına tek bir kurban kesilmesinin yeterli olup olmayacağıdır. Hanefi mezhebi mensuplarının çoğunlukta olduğu ÷lkemizde aynı çatı altında yaşayan aile bireylerinin tek bir kurban kesebileceği hususu, bunu ilk kez

duyanlar için biraz garip gelebilir. Fakat hem aŐađıdaki kısa yazı hem de yazının sonunda tavsiye edilen makale dikkatli bir Şekilde okunduğunda meselenin zihinlerde daha iyi bir yer tutacağını düşünüyüyoruz. Bunun yanı sıra ölmüşlerimiz adına kurban kesilip kesilmeyeceği de bize sıkça yöneltilen sorular arasında yer alıyor. Kurban kesmek için bankalardan kredi çekilmesi, hayır kurumlarına kurban bađıŐlanması, bu kurumların kendilerine bağışlanan kurban etlerini satması ve kurban kesimi esnasında besleme çekilmesinin hükmü gibi konular da merak edilen diğer baŐlıklar arasında.

Şimdi sırasıyla bu konulara değinmeye çalıŐalım:

Aile Adına Tek Bir Kurban

Kurban kesmeyi “vacip” olarak kabul eden Hanefi mezhebine göre nisap miktarı mala sahip olan her bir bireyin ayrı bir kurban kesmesi gerekir. Aile bireylerinden sadece birinin kurban kesmesi, diğerlerinden bu sorumluluğu düşürmez. Aralarında ufak tefek farklılıklar olmasına rağmen kurbanı “sünnet” olarak kabul eden baŐta Őâfi, Mâlikî ve Hanbelîler olmak üzere birçok âlim ise aynı çatı altında yaşayan aile bireylerinin tek bir hayvan -ki bu bir

küçükbaş da olabilir- kesebileceklerini, böylelikle hepsinin birden sevaba nail olabileceklerini söylemişlerdir!

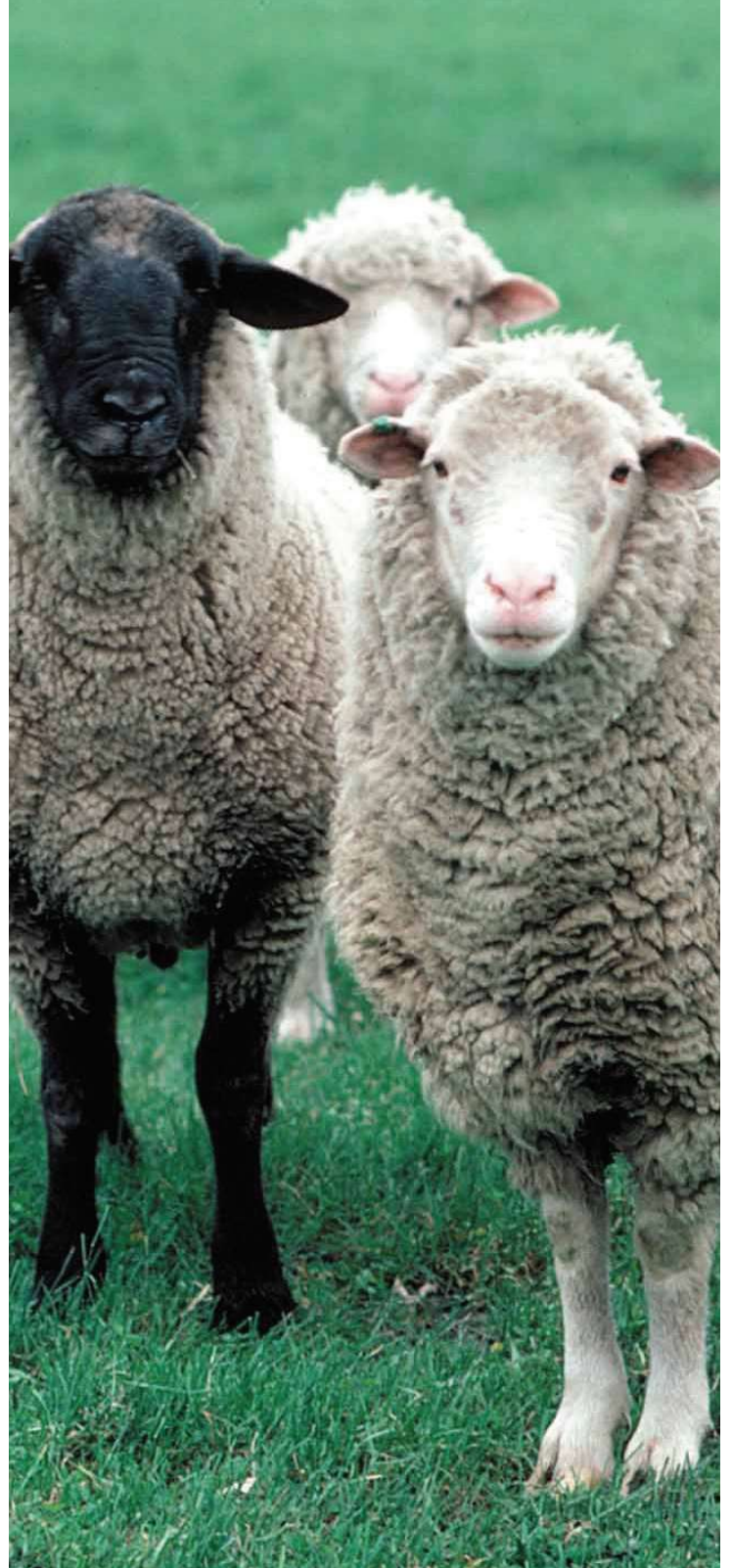
Hac suresinin 34. ayetinde diğer ibadetlerden farklı olarak tek tek fertlere değil de **"Her ümmete/topluluğa"** kurban kesme görevinin yüklenmiş olduğunun beyan edilmesi ve Resûlullâh'ın zaman zaman hem kendi aile bireyleri ve hem de ümmeti adına tek bir kurban kesmekle yetinmiş olması, çoğunluğun görüşünün daha isabetli olduğunu göstermektedir.

"Ey insanlar! Her sene her ev halkına bir kurban kesmek gerekir" (Ebû Dâvûd, Dahâyâ, 1; Tirmizî, Edâhî, 19; İbn Mâce, Edâhî, 2) buyurarak kurbanı ev halkıyla (aile ile) ilişkilendiren Resûlullâh, bir sene kurban bayramında sadece bir koç kurban etmiş ve *"Bismillâh... Allah'ım! (Bunu) Muhammed'den, onun hane halkından ve Muhammed ümmetinden kabul eyle!"* (Müslim, Edâhî, 19 [1967]) şeklinde dua etmiştir. Kaynaklarda onun, semiz ve boynuzlu iki tane koçu, birisini ümmetinden kurban kes(e)meyenler, diğerini de kendisi ve aile fertleri adına kurban olarak kestiği de nakledilmiştir.

Ayrıca burada sahabeden Halid b. Zeyd'in, nâmıdiğer Ebû Eyyüb el-Ensârî' (ö. 49/669)'nin bir sözünü de hatırlatmadan geçemeyeceğiz. Tâbiin devrinin önde gelen fakih ve muhaddislerinden Atâ b. Yesâr (ö. 103/721), Ebû Eyyüb el-Ensârî'ye Resûlullâh zamanında kesilen kurbanların sayısına dair bir soru sormuş, o da şöyle cevap vermiştir:

"(Resûlullâh zamanında) Kişi kendisi ve çoluk çocuğu için sadece bir kurban keserdi. Onun etinden hem kendileri yer hem de başkalarına yedirirlerdi. Fakat (o devirden) sonra halk (çok sayıda kurban kesmekle) iftihar etmeye başladı ve durum işte şimdi gördüğün hale dönüştü!" (Tirmizî, Edâhî, 10; İbn Mâce, Edâhî, 10; Muvatta, Dahâyâ, 4)

Buraya kadar yer verilen bilgiler "nafaka halkasına dahil olup hayatlarını aynı çatı altında sürdüren aile bireyleri adına tek bir kurban kesmenin yeterli olduğu hususunda herhangi bir tereddüde mahal bırakmamaktadır. Ayrıca bu husustaki rivayetlerin geneli dikkate alındığında Ashab-ı Kirâmın Hz. Peygamber zamanında kurban ibadetini bu şekilde yerine getirdikleri, Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in bu uygulamadan haberdar olmasına rağmen herhangi bir olumsuz tavır sergilemediği anlaşılmaktadır. Bir küçükbaş hayvanın kaç kişi adına kurban edilebileceği hususunda fukaha arasında bazı ihtilaflara

rastlanmakta ise de, bir ev halkının tamamı adına bir küçükbaş hayvanın kâfi olduğu hususunda bu rivayetler açık ve kesindir.”²

Netice itibarıyla aynı çatı altında yaşayan aile bireylerinden maddi imkanı yerinde olanların her birinin ayrı ayrı kurban kesmesi şart değildir. Hepsinin birleşerek aile adına tek bir kurban (küçükbaş) kesmelerinde bir sakınca yoktur. Bunu yaparken aile reisi -tıpkı Hz. Peygamber’in yaptığı gibi- hayvanın bedelini tek başına karşılayabileceği gibi aile bireylerinin hep birlikte para katarak ortaklaşa küçükbaş bir hayvan kesmeleri veya bir büyükbaş hissesine girmeleri de pekâlâ mümkündür. Fakat buna rağmen kendisine kurban düşen aile bireylerinden her biri ayrı bir kurban kesebilirler.

Ölmüşlerimiz İçin Kurban

Genelde kurban bayramı arifesinde veya kurban bayramında sevabı ölmüş anne, baba veya diğer yakınlarla bağışlanmak üzere kesilen kurbanın, halk arasındaki adıyla “kabir kurbanı”nın dinimizde yeri var mıdır? Bazı fakihler Resûlullah’ın, ümmeti için kurban kestiğine dair rivayetlerden ve geride kalanların verdiği sadaka ve yaptıkları hayrın sevabından ölenin yararlanacağına dair “temennilerinden” yola çıkarak ölen kimse adına kurban kesilebileceğini ileri sürmüşlerdir. İbadetlerde aslolanın dinî bildirim olduğunu ve bu konuda Hz. Peygamber’den herhangi bir açıklama gelmemiş olmasını dikkate alan Şâfiîler (vasiyet veya adak yoksa) ölmüşler için kurban kesilmesini caiz görmezken Mâlikî mezhebi uleması ise bunu mekruh kabul etmişlerdir.³

Bu hususta vurgulanması gereken temel prensip şudur: İbadetler yaşayan insanlar içindir! Kişi öldükten sonra artık sorumlu olduğu herhangi bir ibadet kalmaz. Geride kalanların onun ibadet borçlarını düşürmesi veya kendi ibadetlerinden ona sevaplar yollaması söz konusu değildir. Allah Teala şöyle buyurmuştur:

“İnsanın kendi çalıştığından başkası kendisinin değildir.” (Necm, 53/39)

“Kim Ahireti ister ve ona inanarak çalışıp çabalarsa işte

bunların çalışmaları teşekküre değerdir.” (İsrâ, 17/19)

Bu ayetlerde de görüldüğü gibi ibadetler kişiseldir, insanın kendi çalışıp çabalaması ile yerine getirilir. Bu da insanın son nefesini vereceği ana kadar devam eder. Bununla ilgili ayeti kerime şöyledir:

“Sana yakın (ölüm) gelip çatıncaya kadar Rabbine kulluk et!” (Hicr, 15/99)

Demek ki ölümlerle birlikte insanın sorumluluğu biter ve amel defteri kapanır. Fakat üç şey bundan müstesnadır. Resûlullâh bunu şöyle ifade etmiştir:

“İnsan öldüğü zaman ameli kesilir; yalnız şu üç şey hariç:

1. *Sadaka-i câriye.* (Bir kimsenin ölümünden sonra da devam eden ve Allah rızası için insanların istifesine sunulmuş olan sadaka),
2. *Kendisinden faydalanılan ilim,*
3. *Kendisine hayır dua eden iyi evlat.*” (Müslim, Vasiyet, 14 [1631])

Bankaların “hac kredisi”, “umre kredisi”, “geleneksel (!) bayram kredisi” vs. gibi safsatlarla faizi ibadetlerimize bulaştırmalarına kesinlikle müsaade edilmemelidir.

Dikkat edilirse sayılan bu üç şey, aslında kişinin hayatta iken geride bıraktığı kendi eseridir. Bu yüzden öldükten sonra dahi geride bıraktığı eserlerinden faydalanmaya devam eder. Ama bu sayılanların içinde geride kalanların onun için yapacağı herhangi

bir ibadet veya sevap bağışlama yoktur!

Ölen kişiler için geride kalanların yapabilecekleri şey, onlar için hayır dualar etmektir. Bu konudaki ayetler şöyledir:

“Rabbim! Hesabın görüldüğü günde beni, anamı, babamı ve tüm mü’minleri bağışla.” (İbrahim, 14/41)

“Onlardan sonra gelenler: «Rabbimiz! Bizi ve bizden önce inanmış olan kardeşlerimizi bağışla; kalbimizde müminlere karşı kin bırakma. Rabbimiz! Şüphesiz Sen şefkatlisin, merhametlisin» derler.” (Haşr, 59/10)

Dolayısıyla sağlam bir delile dayanmadan bir takım temennilerden hareketle sevabı ölenlere bağışlanmak üzere kesilmesi gereken bir kurbandan bahsetmek doğru olmayacaktır.⁴

Kurban Kesmek İçin Kredi Çekmek

Kredi, faizli borç demektir. Faiz de İslam Dininin en büyük yasaklarından biridir. Faizli borç vermek de faizli borç almak da haramdır. Hacca veya umreye gitmek ya da kurban kesmek için dahi olsa hiçbir şekilde faize ulaşılması caiz değildir.

Bankaların "hac kredisi", "umre kredisi", "geleneksel (!) bayram kredisi" vs. gibi safsatalarla faizi ibadetlerimize bulaştırmalarına kesinlikle müsaade edilmemelidir.

Zaten maddî durumu iyi olmayan kimselerin kurban

"Müşriklerin, putlarına kurban keserken onların adını zikretmelerine karşılık, siz de benim için kurban keserken özellikle benim adımla zikredin"

kesmesi gerekmez. Bu konuda "kurban kesmezsem acaba insanlar ne der!" şeklinde yanlış bir düşünceye kapılmamak lazımdır. Çünkü ibadetler sadece ve sadece Allah için yapılır. Allah için yapılması gereken ibadetleri insanlar görsünler, beğensinler, desinler diye yapmak riya'dır. İçine riya karışan amellerin ise Allah katında hiçbir önemi olmaz, yapılan ibadetler yok olur gider! Allah Teala şöyle buyurmuştur:

"Müminler! Yaptığınız yardımları, başa kakarak ve inciterek değersiz hale getirmeyin. İnsanlara gösteriş olsun diye malınızı harcayan; ama Allah'a ve Ahiret gününe inanan kişi gibi olmayın! Onun durumu, üzerinde biraz toprak bulunan kayaya benzer. Şiddetli bir yağmur yağar ve onu çıplak bırakır. Böyleleri çalışmalarından bekledikleri sonucu alamazlar. Allah böyle nankörler takımını yola getirmez." (Bakara, 2/264)

Bu açıdan bu durumda olan kimseler kurban kesmek için sağdan soldan borç arayarak veya kredi çekip harama girerek kendilerini hem maddi hem de manevi anlamda sıkıntıya sokmamalıdır.

Kurban Keserken Besmele Çekmek

Normal zamanlarda yapılan hayvan kesiminin aksine, kurban bayramı kurbanını keserken besmele çekilmesi farzdır. Bununla ilgili olarak Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

"İnsanların içinde hacı ilan et ki yürüyerek ve bitkin binekler üzerinde sana gelsinler; bütün derin vadilerden geçerek gelsinler. Gelsinler de kendi menfaatlerine şahit olsunlar. Belli günlerde de Allah'ın onlara rızık olarak verdiği hayvanlardan en'âm (koyun, keçi, sığır ve deve) üzerine Allah'ın adını ansınlar. Onlardan hem siz yiyecek, hem de darda olan yoksula yediniz." (Hacc, 22/27-28)

"Her ümmete kurban kesme görevi yükledik ki kendilerine rızık olarak verdiğimiz en'âm cinsinden hayvanları Allah'ın adını anarak kessinler. Hepinizin ilahı tek ilahdır, siz yalnız ona teslim olun. Sen alçak gönüllülere müjde ver." (Hac, 22/34)

"Bedence gelişmiş olan (kurbanlık hayvan)'ları sizin için, Allah'a kulluğun simgelerinden yaptık. Onlarda sizin için hayır vardır. Sıra sıra dururlarken üzerlerine Allah'ın adını anın. Yanları yere yapıştığı zaman onlardan hem siz yiyecek hem halinden memnun olana da isteyene de yediniz. Onları bu şekilde sizin hizmetinize verdik, belki şükredesiniz." (Hac, 22/36)

Bağlamlarından da anlaşılacağı üzere bu ayetlerde normal zamanlardaki hayvan kesiminden değil, "ibadet olarak kesilen kurbandan" yani kurban bayramı kurbanından bahsedilmektedir. Buna göre kurban ibadetinin temel amaçlarından biri, insanların o hayvanları keserken üzerlerine Allah'ın adını anmaları şeklinde açıklanmış ve Müslümanlara kurbanlarını keserken özellikle Allah'ın adını anmaları emredilmiştir. Yani ayetlerle belirlenen hayvanların, belirlenen günlerde ve belirlenen şekillerde kesilmesi istenmiştir. İlgili ayetlerde "en'âm" ve "bedence gelişmiş olanlar" kelimeleri ile kurbanlık hayvanların özellikleri, "belirli günler" ifadesi ile kurban bayramı günleri nasıl bizzat Allah tarafından tayin edilmişse "Sıra sıra dururlarken üzerlerine Allah'ın adını anın" emri ile de bu hayvanların kesiminde besmele çekilmesi yine Allah tarafından emredilmiştir.⁵

Kurban keserken besmele çekilmesinin temel sebeplerinden biri, müşriklere muhalefettir. Çünkü müşrikler putları için kurban keserlerken özellikle o putların adını anarlardı. Lât putu için kurban kesecekleri zaman "Bismillâti: Lât'ın adıyla", Menât için kurban kesecekleri zaman "Bismilmenâti: Menât'ın adıyla", Uzzâ için keseceklerinde "Bismiluzzâ: Uzzâ'nın adıyla" vs. derlerdi. Allah Teala da mü'minlerin kesecekleri kurbanlar üzerine **"Bismillâh: Allah'ın adıyla"** diyerek kendi adının anılmasını istemiş, bu konuda müşriklere muhalefet edilmesini emretmiştir. Tabiri caizse Allah, "Müşriklerin, putlarına

kurban keserken onların adını zikretmelerine karşılık, siz de benim için kurban keserken özellikle benim adımı zikredin" demiş olmaktadır. Hac suresinin 34. ayetinde Allah'ın adını anmaları için her ümmete kurban ibadeti verildiği bildirildikten sonra "Sizin ilahınız bir tek ilahtır, artık yalnızca O'na teslim olun." buyurulması da işin bu tevhid boyutuna dikkatlerimizi çekmektedir. Bu açıdan kurban kesimi esnasında besmelenin unutmaya hali müstesna kesinlikle terk edilmemesi gerekir.

Kurbandan Hiç Pay Almadan Hayır Kurumlarına Bağışlamak

Son zamanlarda birçok kimsenin zahmete katlanmak, tatil zamanı olduğu için vakitten tasarruf, ekonomik açıdan uygunluk vs. gibi çeşitli gerekçelerle vekalet vererek kurbanlarını bir hayır kurumuna bağışladıklarına ve bunu yapanların sayısının gün geçtikçe arttığına şahit olmaktayız. Vekaletle kurban kestirilmesi caiz olduğu için hayır kurumlarına kurban bağışlamakla ve bunların kesilmesiyle kurban ibadeti yerine getirilmiş olur.

Fakat kurban eti hakkında yapılacak işlemlerle alakalı olarak Allah Teala şöyle buyurmuştur:

"Bedence gelişmiş olan (kurbanlık hayvan)'ları sizin için, Allah'a kulluğun simgelerinden yaptık. Onlarda sizin için hayır vardır. Sıra sıra dururlarken onların üzerlerine Allah'ın adını anın. Yanları yere yapıştığı zaman onlardan hem siz yiyin hem halinden memnun olana da isteyene de yedin. Onları bu şekilde sizin hizmetinize verdik, belki şükredersiniz." (Hac, 22/36)

Ayetten anlaşıldığına göre Cenab-ı Hak, kurban etinden hem kurban sahibinin yemesini hem de zengin-fakir akraba ve konu komşuya ikram edilmesini tavsiye etmektedir. Dolayısıyla kurban kesmek durumunda olan kişilerin bu tavsiyeye uyarak kurbanlarını, etlerinden kendileri de istifade edecek şekilde kesmeleri/kestirmeleri daha iyi olur.

Hz. Peygamber'in belirttiğine göre kurban ibadetinin gönülleri hoş eden bir yanı da vardır ki bunun ihmal edilmemesi, gönüllerin kurban hoşluğunun yok edilmemesi gerekir. Konuyla ilgili olarak Hz. Peygamber'den nakleildiği bildirilen rivayet şöyledir:

"Âdemoğlu kurban bayramı günü Allah katında kurban kesmekten daha sevimli bir iş yapmamıştır. O kesilen kurban kıyamet günü boynuzları, yünleri ve tırnakları ile

(her şeyi ile) gelir. Hiç şüphe yok ki kurban, daha kanı yere düşmeden önce Allah katında kabul görür. Öyle ise gönüllerinizi kurban ile hoş edin." (Tirmizi, Edâhî, 1, İbn Mâce, Edâhî, 3.)

Kurbandan hiç pay almaksızın daima bağış yapma yoluna gitmek gönüllerin kurban hoşnutluğunun yok edilmesine, bir zaman sonra kurbanın tamamen hayatın dışına itilmesine ve birkaç nesil sonra unutulmasına yol açabilir. Bu tehlikeleri göz ardı etmemek gerekir. Fakat maddi durumu iyi olup da ikinci bir kurban kesmek isteyen ailelerin bir kurbanı eti evlerine girecek ve konu-komşuya kendileri dağıtacak şekilde kesmeleri, diğer(ler)ini hayır kurumları aracılığı ile bağış olarak kestirmeleri de güzel bir davranıştır.

Hayır Kurumlarının Kurban Etlerini Satması

Hacc suresinin 34 ve 36. ayetlerine göre kurban ibadetinde asıl olan; en'âm yani koyun, keçi, sığır ve deve cinsi hayvanlar üzerine Allah'ın anarak onların kanını akıtmaktır. Vakıf ve dernek gibi hayır kurumlarına veya Kur'an kurslarına getirilen, bağışlanan hayvanlar kesildiği anda ibadet yerine getirilmiş olur. Bundan sonra etlerin mülkiyeti ya tamamen ya da kısmen bağışçı tarafından bu kurumlara devredilmiş olmaktadır. Kurum yöneticileri de vakıf/dernek/kurslarının diğer ihtiyaçlarını giderebilmek için bu etleri takas edebilir veya satabilirler. Bunu yasaklayan herhangi bir delil bulunmamaktadır.⁶

Notlar

1. Ali Bardakoğlu, "Kurban (İslam'da Kurban)", **Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA)**, Ankara, 2002, c: 26, s: 437.
2. Bu alıntı ve konu hakkında daha geniş bilgi için lütfen bkz: Halit Çalı, "Kurbanın Dini Hükümü ve Fert Ya Da Aile Adına Kesilmesi Tartışmaları", **İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 3, Yıl: 2004, s: 211-230.
3. Bardakoğlu, "Kurban (İslam'da Kurban)", **DİA**, c: 26, s: 437.
4. Konuyla ilgili daha geniş bilgiye ulaşmak isteyenler **Kitap ve Hikmet Dergisi**'nin 3. sayısında (Ekim-Aralık 2013) yer alan "Hz. Peygamber İçin Kurban Kesmek" başlıklı yazımızı (sf: 30-33) okuyabilirler. Bunun yanı sıra derginin yine 3. sayısında Servet Bayındır tarafından kaleme alınan "Bedel Yahut Vekaletle Hac" başlıklı yazıda (sf: 13-24) da ölen kimselerin yerine hac yapıp yapılamayacağı konusu ele alınmıştır. O yazının da okunmasını tavsiye ederiz.
5. Yahya Şenol, **Kur'an ve Sünnet Işığında Helal Gıda**, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul, 2014, s: 390.
6. <http://www.fetva.net/yazili-fetvalar/hayir-kurumlari-kendilerine-bagislanan-kurban-etlerini-satabilir-mi.html>